

Oikeusministeriö

PL 25

00023 VALTIONEUVOSTO

1. Lisäselvityksen tarpeesta

Oikeusministeriö on 17.6.2008 päivätyllä kirjeellään, johon on liitetty oikeusministeriön kansliapäällikön samoin 17.6.2008 päivätty selvitys ja eräitä asiakirjajäljennöksiä, toimittanut siltä pyydetyn selvityksen ja lausunnon professori Jyrki Virolaisen 21.5.2008 ja 28.5.2008 päivätyjen kirjoitusten johdosta.

Selvityksen ja lausunnon johdosta Virolainen on antanut 23.7.2008 päivätyn vastineen.

Tiedustelin 3.6.2008 päivätyssä selvitys- ja lausuntopyyntöissäni muun muassa, onko oikeusministeriössä ennen nyt nousutta vaalirahoitusta koskevaa kohua havaittu tai edes tultu ajatelleeksi, että jätettyjä ilmoituksia olisi ollut tarvetta tarkemmin eritellä esim. niin, että tukiyhdistysten (tai vast.) tukisummia olisi avattu. Oikeusministeriön selvityksessä todetaan, että ’ - - ministeriössä ei ole tietoa sellaisista, ennen “vaalirahoituskohua” mahdollisesti käydyistä julkisista keskusteluista, joiden aiheena olisi ollut vaalirahoitusilmoitusten vastaanottomenettely ministeriössä. Poikkeuksena on kansanedustaja Kimmo Sasin toukokuussa 2007 avaama lyhyeksi jäänyt keskustelu. Sasi ilmoitti tuolloin mielipiteenään, että oikeusministeriö voisi pyytää joiltakin ehdokailta uusia ilmoituksia. Ministeriön virkamiehet tekivät tuolloin ministeri Braxille selkoa noudatetusta käytännöstä’.

Edelleen kysyin selvitys- ja lausuntopyyntöissäni, onko ministeriössä (ennen nykyistä kohua) pohdittu ilmoituslomakkeen informatiivisuuden riittävyttä ja selkeyttä sekä ohjeistuksen tarkistamisen/lisäämisen tarvetta. Oikeusministeriö toteaa selvityksessään, että oikeusministeriön asetuksella vahvistetun ilmoituslomakkeen “on katsottu ohjaavan ilmoitusvelvollisuuden asianmukaiseen täyttämiseen”. Oikeusministeriölle on “neuvontapyyntöjen vähäisen määrän ja niiden teknisen luonteen vuoksi välittynyt vaikutelma, ettei ohjeistuksen lisäämiselle tai täsmentämiselle ole ollut tarvetta. Vasta loppukevällä 2008 käynnistynyt uutisointi vaalirahoitusilmoitusten puutteista ja siihen liittynyt julkinen keskustelu ovat merkittävämmässä määrin tuoneet esiin ilmoitusvelvollisten erilaisia käsityksiä ilmoitusvelvollisuuden sisällöstä ja siten lisäohjeistuksen tarpeesta”.

Lainsäädännön uudistamistarpeen ja -toimenpiteiden osalta oikeusministeriön lausunnossa todetaan, että vaalirahoituslainsäädännön tarkistamistarpeen arviointi sisällytettiin oikeusministeriössä tehdyn virkamiesvalmistelun pohjalta pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmaan. Ohjelmassa sitouduttiin arvioimaan mm. vaalirahoituksen laki- ja menettelymuutosten tarpeet sen jälkeen, kun Lahjonnan vastaisten valtioiden ryhmän (Group of States Against Corruption, GRECO) Suomessa suoritettavan vaali- ja puoluerahoituksen toimivuutta koskevan maatarkastuksen johdosta annettavista suosituksista saataisiin tieto. GRECO suoritti maatarkastuksen kesäkuussa 2007 ja antoi suosituksensa joulukuussa 2007. Oikeusministeriössä päätettiin tammikuussa 2008, että suositusten toimeenpanoa varten asetetaan toimikunta. Oikeusministeriö asetti toukuussa 2008 toimikunnan uudistamaan mm. vaaliehtokkaiden rahoitusta ja sen valvontaa koskevaa lainsäädäntöä.

Oheisten lehtihaastattelujen valossa ministeriön vastaus selvitys- ja lausuntopyyntöni kaipaisi tarkennusta.

Muun muassa vaalijohtaja Arto Jääskeläisen haastattelulausunnot antavat kuvan, että jo ainakin vuodesta 2004 vaalirahoitusilmoitusten ylimalkaisuuteen ja puutteellisuuteen on jouduttu kiinnittämään huomiota. Jääskeläinen on Helsingin Sanomissa 5.8.2004 julkaistun artikkelin mukaan mm. todennut, että hän ei pidä nimeltä mainitun europarlamentaarikon vaalirahoitusilmoitusta vaalirahoituslain hengen mukaisena eikä riittävänä.

Jääskeläisen eri tiedotusvälineille antamista haastatteluista ilmenee, että hän pitää yhtäältä vaalirahoituslakia liian löysänä, mutta toisaalta myös tulkintalinjaa lain tavoitteiden vastaisena. Esim. Helsingin Sanomat 22.5.2007: “Ilmoitukset ovat ehkä muodollisesti oikein, mutta ne eivät todellakaan vastaa sitä, mitä tällä koko rumballa tavoitellaan”. Jääskeläinen toteaa, että kaikissa ilmoituksissa pitäisi erikseen selvästi mainita, jos lahjoituksissa ei ole yhtään 1700 euron rajan ylittävää tukisummaa. Aamulehdessä 22.5.2007 julkaistussa artikkelissa todetaan, ettei edustajilla ole velvollisuutta ilmoittaa yksittäisiä lahjoituksia, jos ne jäävät 1700 euron rajan alle. Lehden mukaan edustajan “lätkäistessä” pelkän yhteissumman ilmoitukseensa, ei kukaan tiedä, mistä rahat ovat kotoisin. “Aivan tämä ei lain tarkoitus kyllä ollut”, harmittelee Jääskeläinen lehden mukaan. Lapin Kansan haastattelussa 22.5.2007 Jääskeläinen valittelee samalla tavalla ilmoitusten ylimalkaisuutta: “Kyllä tukiyhdistyksen tulot pitäisi eritellä, niin on lakia säätäessä tarkoitettu. On ikävää, että jotkut edustajat soveltavat lakia omalla ylimalkaisella tavallaan”. Hän mm. jatkaa, että nykyinen laki olisi aivan riittävä, jos edustajat ottaisivat sen tosissaan. Näissä lehtiartikkeleissa viitataan varsin avoimesti siihen, että useat edustajat “piilottelevat vaalikampanjansa rahanlähteitä, vaikka laki vaatii erittelemään ulkopuolisen tuen. Huomattava osa tuesta saatetaan vaalirahoitusilmoituksessa kätkeä könttäsommaan, joka on saatu ehdokkaan omalta tukiyhdistykseltä”, näin esim. Aamulehti 19.5.2007. Lehti jatkaa, että Jääskeläisen mukaan kansanedustajien pitää selvittää myös se, mistä tukiyhdistys on rahansa saanut. Kansanedustaja Timo Kallin vaalirahoitusilmoituksen osalta Jääskeläinen ihmettelee lehden mukaan, ettei Kallin ilmoituksesta “pysty lainkaan päättelemään, ketkä ovat tukeneet hänen kampanjaansa”.

Edellä mainituissa artikkeleissa Jääskeläinen on valitellut ilmoituskäytännön etääntymistä lain tavoitteista. Tässä kohdin herää kysymys, miksi oikeusministeriö, joka on nimenomaisesti tätä lakia soveltava viranomais-taho, ei ole pyrkinyt kääntämään tulkintalinjaa itsekin oikeaksi katsomalleen uralle esim. täsmentävällä ohjeistuksella tai yksittäistapauksellisella neuvonnalla siihen tarvetta havaitessaan. Vai katsooko oikeusministeriö, että viranomaisen tarvitsisi nimenomaisen “toimivaltasäännöksen” voidakseen antaa ohjeistusta sovellettavakseen kuuluvan lain oikeasta tulkinnasta? Sekin jää ministeriön selvityksessä epäselväksi, miksi oikeusministeriö ei ole varhaisemmassa vaiheessa ryhtynyt konkreettisiin toimenpiteisiin vaalirahoituslain tarkistamiseksi, kun se on siinä havainnut puutteita - varsinkin jos ministeriö on katsonut, ettei sillä ole voimassaolevan lain puitteissa mahdollisuutta puuttua epäkohtiin.

Lehtiartikkeleita koskevan tämän vähäisenkin otoksen mukaan myös eräät muut ovat kiinnittäneet huomiota vaalirahoitusilmoitusten ylimalkaisuuteen, esim. silloinen kansanedustaja Tuija Brax (Helsingin Sanomat 13.3.2007) ja oikeusministeriön ylitarkastaja Jussi Aaltonen (Iltalehti 22.5.2007). Oikeusministeriönkin selvityksessä viitatuin tavoin eduskunnan perustuslakivaliokunnan puheenjohtaja Kimmo Sasi ehdottaa Aamulehden haastattelussa 23.5.2007 mm., että oikeusministeriö pyytäisi edustajilta lisäselvityksiä. Hänen tulkintansa mukaan se voisi lain puitteis-sa “pyytää edustajia avaamaan tukiyhdistysten taakse piilotettuja vaaliavustuksia”. Sasi summaa: “Nykykäytäntö on selvästi lain hengen kiertämistä”.

Oikeusministeriön 17.6.2008 päivättyyn kirjeeseen on liitetty oikeusministeri Braxin 22.1.2008 Transparency Suomi ry:n seminaarissa pitämä puhe. Siinä Brax toteaa: “Miten vaalirahoituslaki on sitten käytännössä toiminut? Mielipiteeni on, ettei kovin hyvin. Kun tarkastellaan kansanedustajien tekemiä ilmoituksia, löytyy niistä - kieltämättä hyvin tehtyjen lisäksi - liian paljon sellaisia, joiden perusteella ei voida muodostaa minkäänlaista käsitystä siitä, mistä ehdokas oli tukensa saanut ja muodostuiko ehdokkaan ja hänen tukijoidensa välille sellaisia taloudellisia kytköksiä, joita ei voida pitää hyväksyttävänä”.

2. Selvityspyyntö

Pyydän oikeusministeriötä selvittämään edellä mainitun valossa, miksei ministeriö vaalirahoitusilmoituksia käsittelevänä viranomaisena ole katsonut aiheelliseksi antaa ohjeistusta ilmoituskäytännön ohjaamiseksi lain tavoitteita toteuttavaan suuntaan erityisesti kun otetaan huomioon, että vaalirahoituslain asianmukaisen noudattamisen ongelmat vaikuttavat olleen oikeusministeriön tiedossa jo ainakin vuodesta 2004 taikka miksei ministeriö ole ainakin ryhtynyt varhaisemmassa vaiheessa toimenpiteisiin vaalirahoituslain tarkistamiseksi.

Erityisesti pyydän sisällyttämään lisäselvitykseen oikeusministeriön vaalijohtaja Arto Jääskeläisen selvityksen siitä, onko hän edellä mainittujen haastatteluissa esittämiensä näkemysten taikka mahdollisesti havaitsemiensa muiden ilmoituskäytännön epäkohtien johdosta tuonut vaalirahoitusilmoitusten ylimalkaisuuteen liittyviä ongelmia esille esimiehilleen. Jos hän ei ole näin menetellyt, miksi hän ei ole katsonut aiheelliseksi reagoida

niihin mm. lain noudattamiskäytäntöä koskeviin virheisiin, joita hän ainakin lehtitietojen mukaan on havainnut? Pidän perusteltuna selvityksen avoimuuden nimissä, että Jääskeläinen tuo esiin varhaisimmat lain noudattamisen ongelmia koskevat vastaavanlaiset havaintonsa.

Pyydän oikeusministeriötä muutoinkin toimittamaan asiassa vielä sellaisen lisäselvityksen, johon Virolaisen 23.7.2008 päivätyssä vastineessa esitetyt mm. valvonta- ja neuvontavelvollisuutta koskevat väitteet ja näkökohdat antavat aiheutta.

Pyydän antamaan selvityksen viimeistään 29.8.2008 ja palauttamaan samalla asiakirjat.

Koska Virolaisen kirjoituksessa erikseen viitataan myös oikeusministerin vastuullisuuteen, varaan samalla oikeusministeri Tuija Braxille tilaisuuden lausua Virolaisen kirjoituksen ja ministeriön selvityksen johdosta.

Oikeuskansleri

Jaakko Jonkka

Nuorempi

oikeuskanslerinsihteeri Päivi Pietarinen